

ІСТОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

Ледняк Г.

– старший викладач кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету,

Ледняк Ю.

– кандидат педагогічних наук, доцент кафедри російської мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету
УДК 821.111-31.09’’18’’

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ПОВЕДІНКИ ПЕРСОНАЖІВ РОМАНУ ДЖ. ОСТІН «ГОРДІСТЬ ТА УПЕРЕДЖЕНІСТЬ»

Статтю присвячено аналізу гендерної поведінки персонажів роману «Гордість та упередженість» відомої англійської письменниці Дж. Остин. При цьому розглянуто ставлення персонажів до шлюбу (шлюб – головна тема твору), охарактеризовано їхню поведінку, зокрема мовну, в різних ситуаціях, досліджено прийоми створення образів.

Ключові слова: гендерні стереотипи, особливості гендерної поведінки персонажів, прийоми створення образів.

Ледняк А.

– старший преподаватель кафедры иностранных языков
Донбасского государственного педагогического университета

Ледняк Ю.

– кандидат педагогических наук, доцент кафедры русского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

ОСОБЕННОСТИ ГЕНДЕРНОГО ПОВЕДЕНИЯ ПЕРСОНАЖЕЙ РОМАНА ДЖ. ОСТИН «ГОРДОСТЬ И ПРЕДУБЕЖДЕНИЕ»

Статья посвящена анализу гендерного поведения персонажей романа «Гордость и предубеждение» известной английской писательницы Дж. Остин. При этом рассмотрено отношение персонажей к браку (брак – главная тема произведения), охарактеризовано их поведение, в частности речевое, в разных ситуациях, исследованы приёмы создания образов.

Ключевые слова: гендерные стереотипы, особенности гендерного поведения персонажей, приёмы создания образов.

Lednyak H.

– Senior Lecturer, Foreign Languages Department,
Donbas State Teachers' Training University

Lednyak Y.

– Candidate of Science (Theory of Education), Associate Professor, Russian Language and Literature Department, Donbas State Teachers' Training University

SPECIAL PATTERNS OF GENDER BEHAVIOR OF THE CHARACTERS OF J. AUSTIN'S NOVEL «PRIDE AND PREJUDICE»

The article presents an analysis of gender behavior of the characters of the novel "Pride and Prejudice" by the famous English writer J. Austin. Besides, the author treats the characters' attitude to marriage (marriage is the main theme of the book),

characterizes their behavior, speech one in particular, examines methods of creating images.

Key words: *gender stereotypes, patterns of gender behavior of characters, methods of creating images.*

Постановка проблеми. Функціонування гендерних стереотипів у сімейно-шлюбних відносинах та гендерні проблеми, що хвилювали англійське суспільство у XVIII столітті, відбилися у творчості Джейн Остін. (Гендер розуміємо як «сукупність соціальних і культурних норм, які суспільство пропонує виконувати людям залежно від їхньої біологічної статі» [2].) Письменниця не поділяла думку своїх сучасників, що шлюб – це вигідний контракт, у якому немає місця почуттям. Таким чином, вона не могла не створити новий образ, який виходив за межі загальноприйнятих норм. Такою героїнею стала Елізабет Беннет з роману «Гордість та упередженість».

Аналіз останніх досліджень. У дослідженнях останніх років розглядалися загальні особливості «жіночого світу» й жіночої проблематики творів Дж. Остін (Н. Шаміна, Н. Єрофеева та Ю. Тимошенко), мовне вираження деяких гендерних стереотипів Англії кін. XVIII – поч. XIX ст. у романі Джейн Остін «Гордість та упередженість» досліджували Я. Бистров та С. Шуляр.

Метою пропонованої статті є аналіз гендерної поведінки персонажів зазначеного твору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Шлюб – головна тема роману «Гордість та упередженість», адже відповідний настрій завдають уже перші рядки книги: «Загальновизнаною істиною є те, що одинак – та ще й при грубеньких грошах – неодмінно мусить прагнути одружитися» [3, с. 1]. Як би її герої не маскувалися, якими б словами вони себе не виправдовували, в основі всіх сподівань та інтересів суспільства лежать майнові питання та корисливі наміри.

Дія роману «Гордість та упередженість» розгортається в типовій англійській провінції, в маленькому містечці Мерітон, що в графстві Хартфордшир.

У Мерітоні панує атмосфера загального божевілля у зв'язку з заміжжям. Усі життєві сили практично всіх героїнь роману спрямовані на здійснення намірів благополучного заміжжя. Шлюб сприймається як вдала угода й не більше того.

Найзручнішим місцем, де можна було продемонструвати всі жіночі переваги й насолодитися повною мірою чоловічим товариством, був бал, де кожен мав можливість не тільки продемонструвати вміння зі смаком одягатися і красиво рухатися, а й уміння вести світську бесіду, в якій часто виявлялися інтелектуальні здібності персонажів. Зрозуміло, не всі люди були природженими ораторами й могли легко та невимушено вести світські розмови, а тому більшість розмов були на пусті теми.

Сюжетним центром роману стають події, пов'язані з провінційною

родиною «середньої руки»: батько сімейства, містер Беннет – цілком благородної крові, флегматичний, схильний до стоїчно-приреченого сприйняття навколишнього життя й самого себе; з особливою іронією ставиться він до своєї дружини, місіс Беннет: «Містер Беннет являв собою настільки чудернацьке сполучення кмітливості, сарказму, стриманості й вередливості, що і двадцяти років подружнього життя не вистачило його дружині, аби сповна зрозуміти його характер» [3, с. 2].

Місіс Беннет, у свою чергу, не може похвалитися ні походженням, ні розумом, ні вихованням. Вона відверто дурна, кричуще нетактовна, вкрай обмежена: «Вона являла собою жінку недалеко, малоосвічену і примхливу. Коли бувала чимось невдоволеною, то удавала, що в неї нервовий розлад. Справою свого життя вона вважала видання заміж своїх дочок; його втіхою – ходіння по гостях та плітки» [3, с. 2].

Беннетів не можна назвати досить забезпеченими, але й бідуючим на даний момент їх положення вважати теж не можна (наприклад, на відміну від сімейства Лукас), але є одна умова, яка затьмарює їхнє існування. Згідно з англійськими законами про спадок, після кончини містера Беннета, за відсутності синів – спадкоємців чоловічої статі, у володіння їхнім маєтком Лонгборн має увійти його кузен містер Коллінз, внаслідок чого місіс Беннет з дочками можуть опинитися без даху над головою.

У подружжя Беннет п'ятеро дочок, і тому прагнення матері видати їх заміж скоріше є цілком зрозумілим і виправданим. І це, перш за все, стосується старших дочок, Джейн та Елізабет: «Якщо мені доведеться побачити, як одна з моїх дочок щасливо вийде заміж і житиме в Недерфілді, – сказала місіс Беннет своєму чоловікові, – а іншим поталанить вийти заміж так само гарно, то мені більше нічого й не залишатиметься бажати» [3, с. 4].

Характер місіс Беннет, її недалекоглядність і примітивність мислення яскраво характеризуються за допомогою діалогу в комічно-побутовому стилі. Її слова, вислови, які жінка вживає, об'єктивно пародіюють обивательські уявлення та інтереси. Вони дозволяють в іронічному вигляді представити звичаї цілком певного соціального середовища. Місіс Беннет одержима лише однією ідеєю, як, утім, і всі матері Англії того часу – видати заміж своїх дочок. Жінка не розуміє, що виглядає безглуздо, і не відчуває насмішок, завзято відстоюючи свою точку зору і не помічаючи глузування в промовах свого чоловіка. Місіс Беннет пряма й примітивно відверта, вона завжди говорить те, що думає, правда, не завжди замислюючись про наслідки. Для неї важлива кінцева мета, і неважливо, якими жертвами буде вона досягнута. Так, вона відправляє в гості рідну дочку, «милу Джейн», в дощ, ризикуючи її здоров'ям, але ніби-то отримуючи вигоду для душі й серця Джейн: у таку погоду назад її одразу не відпустять, отже, вона проведе кілька днів у товаристві милого її серцю містера Бінглі.

Що стосується містера Беннета, то, взявши шлюб із недалекою,

духовно не розвиненою жінкою, він, замість того щоб виховувати її, визнав за краще відгородитися – від місіс Беннет, від її дурості, а заодно й від світу з його проблемами – стінами бібліотеки або газетою. Містер Беннет ще на початку шлюбу пошкодував, що за красивою зовнішністю дружини не вгледів вузькості її кругозору. Розчарувавшись у сімейній ідилії, він іронізує над усім, зневажає всіх навколо, в тому числі, схоже, й самого себе. З роками байдужість стає не тільки захисною оболонкою, але й другою натурою містера Беннета, чие існування, по суті, ще більш безглузде, ніж його дружини, яка хоч і дурна, але не цинічна.

Отже, зображуючи стосунки містера та місіс Беннет, Остін робить акцент на важливості ровитку жінки не тільки як гарної господині, але й гідного співрозмовника з широкими поглядами на життя. Протягом усього твору автор звертає увагу на те, скільки сорому терплять Джейн та Елізабет Беннет через грубість та безтактність своєї матері, як зневажливо ставляться до неї люди більш освічені. На жаль, молодші дочки – Мері, Лідія та Кітті – теж демонструють не найкращі свої риси. «Становище з родичами вашої матінки – хоча й здатне викликати заперечення – було нічим у порівнянні з тією цілковитою відсутністю благопристойності, котру так часто і майже одностайно демонстрували і вона сама, і три ваші молодші сестри, а інколи – і навіть ваш батько», – наголошує в своєму листі до Елізабет містер Дарсі [3, с. 86].

Найбільш гостро відчуває вади молодших сестер та матері головна героїня роману Елізабет, яка закохується в вельми багатого чоловіка гордія Дарсі. Елізабет не схожа на переважну більшість представниць її оточення. Її прагнення не обмежуються заміжжям, незважаючи на те, що її безтурботне майбутнє життя стоїть на межі провалу. Відсутність посагу робила Елізабет неконкурентоспроможною на так званому «ринку наречених». Вона сама це прекрасно розуміє та не намагається жити марними ілюзіями. В неї аналітичний склад розуму. Вона уважно спостерігає за поведінкою оточуючих, багато розмірковує над цим, а отже, непогано розуміє внутрішні мотиви та корисливі розрахунки людей, на відміну від Джейн, яка «...надто схильна симпатизувати людям узагалі». «Ти ні в кому не бачиш ніяких вад. Всі на світі здаються тобі добрими та приємними. Ніколи в житті я не чула, щоб ти про когось говорила погано», – робить зауваження стосовно наївності сестри Ліззі [3, с. 6].

Елізабет не відрізняється особливою красою, що прекрасно розуміє. Але при цьому дівчина не втрачає своєї індивідуальності. «Чим вона краща за інших? Вродою їй далеко до Джейн, а веселою вдачею – далеко до Лідії. Та ви чомусь завжди віддаєте перевагу саме їй», – обурюється місіс Беннет на свого чоловіка. Батько не намагається спростувати її слів: «Вони не потребують рекомендацій, бо не мають нічого такого, що можна було б вихваляти, – відповів чоловік. – Усі вони дурноверхі та неосвічені – як і інші дівчата. Ліззі ж дещо кмітливіша за

своїх сестер» [3, с. 2]. Сама письменниця утримується від характеристики героїні, можливо, для того, щоб створити повну достовірність сприйняття героїні очима її оточення.

Елізабет Беннет дуже хороbra для того становища в житті, в якому вона знаходиться. На відміну від своєї подруги Шарлотти Лукас, героїня не робить заміжжя заради покращення матеріального становища метою свого життя: Елізабет говорить, що, якби в неї було бажання роздобути багатого чоловіка, вона б відповідно себе поводи́ла, але в неї немає такого наміру. Її погляди поділяла сама письменниця, яка вважала сучасне становище жінки ганебним. Адже якщо не вийти вигідно заміж, прийдеться працювати гувернанткою та жити в бідності. Хоча саме така перспектива чекає на головну героїню, вона відмовляється «продавати» себе Колінзу, який є прямим спадкоємцем всього їхнього сімейного майна після смерті батька.

Відмова вийти заміж за священика досить яскраво характеризує Елізабет. Її слова переконують, що перед нами жінка, яка не піде наперекір своєму почуттю, для якої в любові та шлюбі важливі аж ніяк не прагнення до користі або наживи. Дівчина впевнена, що «містер Коллінз – це марнославний, бундючний, недалекий і нетямущий чолов'яга» і «жінка, здатна вийти за нього заміж, не може бути посправжньому розумною та розважливою» [3, с. 60]. Так, зокрема, через ставлення героїні до Коллінза, стають очевидними її принциповість і безкомпромісність.

Проте сама Джейн Остін не засуджує Шарлотту Лукас за намір вийти заміж за Коллінза з розрахунку – вона знайде втіху свою в будинку і домашньому господарстві. Перед Шарлоттою була справжня дилема, і автор не малює Шарлоту в іронічному або комічному стилі, а, навпаки, шукає виправдання їй та показує розуміння дівчиною всіх тягостей майбутнього життя з самозакоханим та корисливим чоловіком: «Коротше кажучи, вся родина була в захваті від такої події. У молодших дівчат почала з'являтися надія показуватися при дворі на рік чи два раніше, ніж вони сподівались, а хлопці позбулися своїх побоювань, що Шарлотта так і помре старою дівкою. Сама ж Шарлотта поводи́лася більш-менш спокійно. Загалом вона почувалася задоволеною. Певна річ – містер Коллінз не був ані розумним, ані приємним, спілкування з ним лише дратувало та наганяло нудьгу, а його палке кохання до неї явно було удаваним. Але все одно – це був її майбутній чоловік. Вона ніколи не мала високої думки ні про чоловіків, ні про заміжжя, та шлюб завжди був її метою. Він являв собою єдиний благопристойний спосіб матеріального забезпечення для молодих жінок із гарною освітою, але поганим приданим. Особистого щастя він не гарантував, але був для них найприємнішим способом захиститися від злиднів. І ось цей захист вона нарешті собі забезпечила» [3, с. 55].

Одним із антиподів Елізабет у творі виступає її «норовиста і легкодумна» сестра Лідія, яка викликає негативні почуття до себе у

читача, а отже і у самої письменниці. Молодші сестри взагалі досить сильно відрізняються від старших: «...неосвічені, ліниві та марнославні. Доки в Меритоні залишатиметься хоч один військовик, вони фліртуватимуть із ним, а доки Лонгберн залишатиметься за кільканадцять хвилин ходьби від Меритона, вони навідуватимуться туди безперервно» [3, с. 91–92]. Лідія найлегковажніша з п'яти дочок сім'ї Беннетів. Вона пишається своїми новими кавалерами з числа військовослужбовців і дорікає старшій сестрі за її перебірливість щодо чоловіків: «Джейн скоро стане старою дівкою, це точно. Їй уже майже двадцять три роки! Боже, як же ж соромно мені буде, коли до двадцяти трьох років я не вийду заміж!» [3, с. 94].

Всі її вчинки нелогічні, нерозумні і недалекоглядні. Лідія не думає про соціальний статус і можливість офіцерів забезпечити її пристойним доходом, якого б вистачило на життя. Вона не зважає на оточуючих, на родину, і це підтверджує факт її втечі з Вікхемом. Лідія абсолютно не замислюється про наслідки, не думає про те, яку репутацію вона створює всім членам своєї родини, який приклад подає Кітті. Дівчина не поважає сімейні цінності, ганьбує своїм легковажним вчинком матір і батька, ставить під сумнів можливість щасливого шлюбу своїх сестер.

Їй хочеться просто вийти заміж, вона не обтяжує себе думками про схожість інтересів, про внутрішні якості людей, про те, з ким саме жити; здається, їй все одно з ким, головне – заміжня, і раніше старших сестер. До кінця твору її прагнення реалізується. Вона знаходить безвідповідального чоловіка: «Почуття Вікхема до Лідії були саме такими, як і очікувала Елізабет: набагато слабшими, ніж почуття Лідії до нього» [3, с. 134].

Так чи інакше все в романі пов'язане з грошима, матеріальним становищем, статками людей. Саме завдяки цьому люди обирають собі друзів та партнерів у житті. Не оминули думки про матеріальний бік шлюбу й старших дочок, Джейн та Елізабет. Це й зрозуміло, адже шлюб майже завжди брався один раз на все життя та кардинально впливав на майбутнє нареченої. Але, на відміну від інших персонажів, ці дівчата прагнуть до щирого кохання, яке дається як нагорода, та не ставлять матеріальне вище за духовне.

Кохання в аналізованому романі представлене двома сюжетними лініями: Джейн – Бінглі, Елізабет – Дарсі. Хоча в основі стосунків обох пар лежить велике кохання, розвиток відносин між ними якісно різниться. Бінглі простодушний, довірливий, наївний, розкритий для спілкування, позбавлений будь-якого снобізму і готовий любити всіх і кожного юнак. Джейн щира та наївна, між ними одразу спалахує спочатку взаємна цікавість та симпатія, а потім велике кохання. Хоча не все так просто, адже Бінглі бракує самовпевненості та хоробрості, а Джейн – відкритості. Проте їхнє кохання перемагає всі негаразди. Що стосується Елізабет і Дарсі, то це зіткнення сильних, вольових, гордих особистостей: притягання – відштовхування, взаємна симпатія й

настільки ж очевидна взаємна неприязнь; одним словом, ті самі «гордість і упередженість», що принесуть їм масу страждань і душевних мук, через які вони будуть болісно, при цьому ніколи не відступаючи від себе, пробиватися один до одного.

Перше зіткнення Елізабет та Дарсі відбувається в маєтку Недерфілд, який належить містеру Бінглі. Дарсі – гордий, зарозумілий, замкнутий, сповнений усвідомлення власної винятковості, приналежності до обраного кола. Він одразу привертає до себе увагу всіх оточуючих дам, але чоловік не має ніякого бажання бути чемним та привітним. Навіть стосовно Елізабет він висловився занадто різко: «Вона нічогенька, але недостатньо гарна, щоби привабити мене; наразі ж я не в тому настрої, щоб виручати молодих дівчат, погорджених іншими чоловіками» [3, с. 5]. Така грубість не могла не задіти самодостатню дівчину.

Вони обидва відрізняються від оточуючих їх людей: Елізабет – гостротою розуму, незалежністю суджень та оцінок, Дарсі – вихованням, манерами, стриманістю, зарозумілістю. Він виділяється серед натовпу офіцерів розквартированого в Мерітоні полку, тих самих, що своїми мундирами і еполетами звели з розуму молодших міс Беннет, Лідію і Кітті. Проте спочатку саме зарозумілість Дарсі, його підкреслений снобізм, коли всією своєю поведінкою він демонструє свою зверхність, викликають у Елізабет і неприязнь, і навіть обурення. Бо якщо притаманна обом гордість їх відразу (внутрішньо) зближує, то упередженість Дарсі, його пиха здатні лише відштовхнути Елізабет. Вже при другій зустрічі Дарсі по-іншому звернув увагу на Елізабет, і, «незважаючи на його наполягання на тому, що її манерам далеко до тих, які прийняті в модному товаристві, йому дуже сподобалась їх невимушена грайливість. Про все це Елізабет зовсім нічого не знала – для неї він був лише молодиком, який ніде й нікому не подобався і який вважав її недостатньо вродливою, щоб із нею танцювати» [3, с. 10]. Однак їй випала нагода йому помститися: коли Дарсі запросив її на танець, вона відмовила: «Містер Дарсі, як і належить, із серйозним виглядом попросив дозволу мати честь повести її до танцю, але марно. Елізабет була невблаганною, і цю невблаганність не зміг похитнути навіть сер Вільям, коли спробував умовити її» [3, с. 12]. Їх діалоги – при рідкісних і випадкових зустрічах на балах і у вітальнях – це завжди словесна дуель. Дуель рівних противників – незмінно чемна, що ніколи не виходить за рамки пристойності і світських умовностей.

Наступне зіткнення Елізабет і Дарсі відбувається в Розінгсі. Їхні розмови за столом, на людях, знову нагадують словесну дуель – і знову Елізабет виявляється гідною суперницею. А якщо врахувати, що дія відбувається все ж у кінці XVIII або на початку XIX століття, то подібні зухвалості з вуст молодшої особи – з одного боку, леді, з іншого – безприданниці – можуть здатися справжнім вільнодумством: «Ви що, містере Дарсі, прийшли злякати мене, якщо слухаєте моє музикування з

таким виглядом? Але я не збираюсь лякатися... Я – людина вперта, мене так просто не залякаєш. Чим дужче мене намагаються налякати, тим хоробрішою я стаю» [3, с. 76]. Потім вона зустрічає Дарсі в Хансфорді, на прогулянці. Звісно, для Елізабет це нічого не означає, адже вона зовсім не допускає думки про його почуття. Але одного дня, коли Елізабет на самоті сидить у вітальні в Хансфорді, на порозі несподівано з'являється Дарсі: «Марно я старався. Це все надаремне. Я не зможу впоратися з власними почуттями. Дозвольте мені зізнатись, як палко я вас кохаю, як я обожаю вас!» [3, с. 82]. Елізабет була шокована, але містер Дарсі навіть не допускав думки, що вона може відмовити йому: «На завершення він запевнив її в силі свого почуття, котре, попри всі спроби, визнав за неможливе подолати, і висловив сподівання, що винагородою за таку пристрасть буде її згода на пропозицію його руки. Коли Дарсі мовив ці слова, Елізабет неважко було помітити, що він анітрохи не сумнівається у сприятливій відповіді» [3, с. 83].

Але дівчина відкидає його любов з тією ж рішучістю, з якою колись відкинула домагання містера Коллінза. Знову виникає словесна дуель. Адже, навіть роблячи пропозицію, Дарсі не вважає за потрібне приховати, що, роблячи її, він все одно завжди пам'ятає, що, одружившись з Елізабет, він тим самим неминуче матиме за родичів тих, хто зовсім не належить до його кола. І саме ці слова ранять її нестерпно боляче. У сцені їх пояснення зіштовхуються рівні темпераменти, рівні «гордість і упередження». Саме це заважає Елізабет і Дарсі порозумітися. Чергова відмова Елізабет від одруження, тим більше від такого вдалого, викликає в усіх оточуючих, і особливо в родини Беннет, здивування, бентежить їх. Наступного дня Дарсі вручає Елізабет лист, в якому він пояснює їй свою поведінку відносно Бінглі (бажанням урятувати друга від тих необдуманих та продиктованих пристрасною дією, на які він готовий зараз сам), – пояснює, не шукаючи собі виправдань, не приховуючи своєї активної ролі в цій справі; а також надає подробиці «справи Вікхема», які представляють обох її учасників (Дарсі й Вікхема) в зовсім іншому світлі, ніж Ліззі була схильна думати. В розповіді Дарсі саме Вікхем виявляється брехливою, низькою, розпущеною, непорядною людиною. Лист Дарсі приголомшує Елізабет, не тільки через відкриту істину, але й через те, як сильно вона помилялася стосовно Дарсі, якою самовпевненою у своїй правоті вона була, що призвело до звинувачення чоловіка в тому, чого не було на його совісті: «Як огидно я поводитися! – скрикнула вона. – Я, котра вихвалялася своєю проникливістю! Я, котра так цінувала себе за свої здібності! Я, котра часто висміювала щедрість і доброту своєї сестри та знаходила втіху в марній і гідній усякого осуду недовірливості. Яке принизливе відкриття! Однак – яке справедливе приниження!» [3, с. 89]. З цими думками Елізабет повертається додому, в Лонгборн.

Однак ставлення самої Елізабет до Дарсі також змінилося, і там,

де раніше вона була готова бачити одні недоліки, тепер вона знайшла в собі сили знаходити безліч переваг його характеру. Елізабет змогла зламати свою упередженість щодо Дарсі.

Що стосується Дарсі, то він приніс у жертву свою гордість та пиху заради кохання. Він не зупиняється після першої невдалої спроби, але навпаки намагається пояснити свої дії, а також робить велику послугу родині Беннет, даючи гроші Вікхему, щоб той одружився з Лідією.

Образ Дарсі розроблений у цілому менш детально, ніж образ Елізабет. Остін виділяє в цьому герої насамперед одну провідну рису – його гордість. Як говорить Вікхем, із тими, хто рівний йому за становищем у суспільстві, він поводить інакше, ніж із тими, хто досяг успіху в житті менше за нього. Проте це не зовсім так. Незважаючи на негативні якості, Дарсі володіє розумом, силою характеру, умінням любити. Про себе він говорить наступне: «Маю достатньо багато недоліків, але сподіваюся, що жоден із них не має відношення до моїх розумових здібностей. Однак за свій характер я ручатися не можу. Може, він не дуже піддатливий – не знаю; не досить піддатливий, аби всім подобатись. Я не здатен так просто забувати дурощі та пороки інших, тим більше – образи, яких вони мені завдали. Я не поспішаю відгукнутися на першу ж спробу натиснути на мої почуття. Мабуть, мій характер можна схарактеризувати як вразливий. Якщо хтось втрачає мою повагу, то він втрачає її назавжди...» [3, с. 27]. Письменниця характеризує його вустами різних людей, думки яких не зовсім збігаються стосовно Дарсі. Наприклад, коли Елізабет під час огляду маєтку містера Дарсі завела розмову з прислугою про її хазяїна, то була вражена ставленням до нього: «Жодного разу в житті я не чула від нього лихого слова, а я ж знаю його ще відтоді, коли він був чотирирічним хлопчиком... мені дуже поталанило. Ввесь світ можна обійти, а кращого не знайдеш. Але ж я завжди зазначаю, що ті, хто в дитинстві є доброзичливими, залишаються доброзичливими і в дорослому віці; він же завжди був найлагіднішим і найвеликодушнішим хлопчиком у цілому світі» [3, с. 105]. Таким чином, Елізабет отримує можливість побачити Дарсі з іншого боку, що дає її серцю змогу повністю проїнятися щирим та взаємним коханням до чоловіка.

Дарсі та Елізабет – творче відкриття Джейн Остін. Обоє вона наділила сильними характерами, що дало їй змогу показати їх на одному рівні, не зважаючи на стереотипи, які були притаманні суспільству початку ХІХ століття. Хоча героїня значно нижче за соціальним становищем, ніж її обранець, а також нерідко страждає як від вульгарності власної рідні, так і від усвідомлення відносної бідності, вона душею та серцем не нижча, а, можливо, вища за містера Дарсі. Останній, у свою чергу, проявляє не менший героїзм: він відмовляється від загальноприйнятої оцінки людей (за походженням, спадщиною, зв'язками), усвідомивши, що людські достоїнства не визначаються ні станом, ні багатством. Таке змалювання героїв ніяк не вписувалось в

установлені суспільством норми поведінки, а отже, вело до порушення гендерних звичаїв.

У романі сутність гендерних стереотипів, як доводить дослідження Я. Бистрова та С. Шуляра [1], реалізується не тільки за допомогою звернення письменниці до проблем, які стосуються розподілу гендерних ролей у британському середовищі тієї епохи, а також за допомогою численних мовних засобів. У першу чергу, це стосується лексичних одиниць, паремій, афоризмів, мікротекстів, які вживаються у відношенні до чоловіків і жінок, а також репрезентації гендерно маркованих особливостей мовленнєвої поведінки персонажів. Для підтвердження факту існування гендерних стереотипів в Англії зазначеного періоду важливо розглянути гендерно зумовлені особливості мовлення персонажів.

Якою б сильною особистістю не була людина, соціальне середовище диктує свої принципи і правила. За ступенем активності мовців, їх ролі в ході бесіди, читач може скласти уявлення про соціальну приналежність співрозмовників, про суть відносин між ними, тому що мова кожного відображає його суспільну свідомість та становище. Водночас мовлення жінок суттєво відрізняється від чоловічого.

Для підтвердження наявності гендерного стереотипу, який стосується обмеженості інтелектуальних можливостей жінок, необхідно звернути увагу на означення, які вживаються у відношенні до персонажів жіночої статі. Такі прикметники як «дурний», «ледачий», «невіглас», «бездумний», «необачний», вживаються у 95% випадків у відношенні до жінок. Це було несправедливістю щодо них, тому що жінки, хоча й не здобували таку освіту, як чоловіки, опановували низку умінь, серед яких, окрім плетіння, гри на фортепіано, співу та малювання, було ще володіння іноземними мовами. Зовнішність і манери жінок у романі постійно підлягають оцінці, обговоренню та критиці.

У психологічно та соціально обумовленому мовленні героїв Остін виділяє ще один важливий ментальний і духовний феномен: їх прагнення до самоствердження. Воно виражається, перш за все, в прямолінійних висловлюваннях героїв про себе і свої справи. У промовах людей, не тільки тих, хто зник до усвідомлення своїх соціальних переваг (містер Бінглі і Дарсі), а й тих, хто виріс в атмосфері соціального приниження (містер Коллінз, місіс Беннет), не раз повторюється самохарактеристика, повна самовдоволення, перебільшеною оцінки своєї особистості. Показовим є відгук міс Бінглі про місцеве суспільство: «Лізуть зі шкіри геть, щоб себе показати! Скільки в цих людях нікчеми і в той же час самовдоволення» [3, с. 43].

Таким чином, гендерна стереотипізація торкається багатьох аспектів життя персонажів. Інтерпретація фрагментів і мікротекстів роману вказує на те, що британські жінки кінця XVIII – початку XIX ст. були обмеженими в професійній сфері, у суспільстві їм відводилась

другорядна роль. Натомість чоловіки займали домінуюче становище. Вони мали можливість отримати освіту, освоїти професію, обрати дружину, розпоряджатись її власністю і спадком після вступу у шлюб. Вплив гендерного чинника проявляється також у мовленнєвій поведінці персонажів. Типовими рисами мовлення персонажів-жінок у романі є прагнення до створення доброзичливої атмосфери, уникання засобів, що можуть образити співрозмовника, уважне ставлення до мовця, переважання загальної позитивної оцінки, використання стилістично забарвленої лексики, вживання синтаксичних конструкцій, що підвищують емоційність мовлення тощо. Для мовленнєвої поведінки персонажів-чоловіків властивими є такі ознаки: прагнення досягти лідерства і демонструвати високий рівень ерудиції, зосередження на власних проблемах, небажання враховувати інтереси співрозмовника, загальна нейтральна або негативна оцінка, стриманість тощо.

Звернувши увагу на мовлення Елізабет Беннет, одразу можна побачити контраст між нею та іншими жінками у творі. Вона дозволяє собі нечувану вільність та самовпевненість у спілкуванні з чоловіками, в деякій мірі навіть саркастичність. Її думки зовсім не зайняті вигідним шлюбом, натомість вона прагне до свободи вибору, а також вважає справжнє почуття панівним у відносинах подружжя. Джейн Остін чи не першою з англійських романісток заговорила про те, що виходити заміж без любові аморально, що гроші ніяк не можуть вважатися єдиним мірилом щастя. Ті ж, хто виходить заміж заради грошей, повинні розуміти, що плата за комфорт, благополуччя може виявитися занадто високою – відчуженість, байдужість, втрата інтересу до життя. Самотність деколи, дає зрозуміти Джейн Остін, можливо, ґрунтуючись на власному досвіді, буває краще, ніж самотність удвох у шлюбі-угоді.

Отже, ми бачимо, що ні Шарлотта, що зважилася на раціональний шлюб з розрахунку, ні навіть Лідія, що порушила моральні норми, не підпадають під однозначний осуд і знаходять бажану сім'ю, але не зовсім бажане щастя. А Елізабет Беннет, що пройшла через перепони гордості й упереджень, але не порушила моральні закони, незважаючи на обставини, що обтяжують її становище, отримує щастя сповна, знаходить коханого чоловіка і матеріальний добробут.

Висновки. Роман Джейн Остін, що з'явився на межі XVIII – XIX століть, не знайшов належного розуміння серед сучасників письменниці, адже вона значно випередила свій час, створивши роман з не властивою для того часу об'єктивізацією оповідання, відмовою від прямого повчання, психологічним розкриттям внутрішнього світу героїв, іронічним осміюванням, яке здатне розкривати справжній стан речей, пробуджувати думки, змушувати замислитися над самими основами суспільного устрою, та з героями, поведінка яких ламає гендерні стереотипи, притаманні англійському суспільству того часу.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо в дослідженні еволюції постановки й рішення письменницею гендерних проблем.

Література

1. Бистров Я. В., Шуляр С. Р. Інтерпретація гендерних стереотипів у тексті

роману Джейн Остін «Гордість і упередження». *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки.* № 2. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2009. С. 8–11.

2. Воронина О. А. Гендер. Словарь гендерных терминов / под ред. А. А. Денисовой. Москва: Информация XXI век, 2002. URL: <http://www.owl.ru/gender/010.htm>.

3. Остен Дж. Гордість і упередженість / пер. з англ. В. К. Горбатька. URL: <https://najatex.com/knigi/26942318/>

Разживін В.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету
УДК 821.161.2-311.6.09“19”

СПІВВІДНЕСЕННЯ ІСТОРИЧНОГО ФАКТУ ТА АВТОРСЬКОЇ ВЕРСІЇ МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ КНЯЗЯ СВЯТОСЛАВА В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ ПОВІСТІ 20–30-х років ХХ століття

Стаття продовжує серію публікацій про вітчизняну історичну прозу. Її присвячено проблемі художньої інтерпретації постаті князя Святослава в повістях Юліана Опільського „Іду на вас” та Богдана Лепкого „Вадим”. Розглядається специфіка моделювання образу, авторські особливості його трактування. Наголошується на історичній достовірності, оригінальності та своєрідності авторської версії.

Ключові слова: історична проза, моделювання, образ, інтерпретація, авторська версія.

Разживин В.

– кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

СООТНОШЕНИЕ ИСТОРИЧЕСКОГО ФАКТА И АВТОРСКОЙ ВЕРСИИ МОДЕЛИРОВАНИЯ ОБРАЗА КНЯЗЯ СВЯТОСЛАВА В УКРАИНСКОЙ ИСТОРИЧЕСКОЙ ПОВЕСТИ 20-30-х годов ХХ века

Статья продолжает серию публикаций об отечественной исторической прозе. Она посвящена проблеме художественной интерпретации личности князя Святослава в повестях Юлиана Опильского „Иду на вас” и Богдана Лепкого „Вадим”. Рассматривается специфика моделирования образа, авторские особенности его создания. Акцентируется на исторической достоверности, оригинальности и своеобразии авторской версии.

Ключевые слова: историческая проза, моделирование, образ, интерпретация, авторская версия.

Razhyvin V.

– Candidate of Science (Linguistics), Associate Professor, Ukrainian Language and Literature Department, Donbas State Teachers' Training University

THE CORRELATION OF HISTORICAL FACT AND THE AUTHOR'S IMAGE OF PRINCE SVYATOSLAV IN THE UKRAINIAN HISTORICAL SHORT NOVELS OF THE 1920-30S

The article continues a series of publications on Ukrainian historical prose. It is devoted to the problem of fictional interpretation of the figure of Prince Svyatoslav in